

WYZNACZANIE OGNISKOWYCH **61**

SOCZEWEK CIENKICH ZA POMOCĄ ŁAWY OPTYCZNEJ

I. ZAGADNIENIA TEORETYCZNE

Soczewki - budowa i własności różnych typów soczewek. Wyjaśnić pojęcia: promień i środek krzywizny; główna oś optyczna i geometryczna; środek optyczny i geometryczny; ognisko i ogniskowa. Podstawowe równanie soczewek cienkich. Konstrukcja obrazów wytworzonych przez różne rodzaje soczewek. Obrazy rzeczywiste i urojone.

Zdolność załamująca (zbierająca) - jednostka i wymiar. Wady soczewek. Oko ludzkie jako soczewka. Krótkowzroczność i dalekowzroczność.

Metody wyznaczania ogniskowych różnych soczewek.

II. POMIARY

A. Pomiar ogniskowej soczewki na podstawie odległości przedmiotu i obrazu od soczewki

- 1) Na ławie optycznej ustawić ekran w odległości $l = 190\text{cm}$ od przedmiotu.
- 2) Między przedmiotem a ekranem umieścić soczewkę skupiającą i przesuwając ją tak, aby otrzymać ostry obraz rzeczywisty pomniejszony i powiększony. Zanotować odległości przedmiotu a i obrazu b od soczewki.
- 3) Zmieniać l co 20 cm i powtarzać pomiary z punktu 2) tak, aby otrzymać około 8-10 pomiarów dla obrazów pomniejszonych i tyle samo dla powiększonych.

B. Pomiar ogniskowej soczewki skupiającej metodą Bessela

- 1) Na ławie optycznej ustawić ekran w odległości $l = 190\text{cm}$ od przedmiotu.
- 2) Między przedmiotem a ekranem umieścić soczewkę skupiającą i przesuwając ją tak, aby na ekranie uzyskać ostry powiększony obraz przedmiotu. Zanotować położenie a soczewki.
- 3) Przesuwając odpowiednio soczewkę uzyskać na ekranie ostry pomniejszony obraz przedmiotu. Zanotować położenie b soczewki i odległość między obu pozycjami $d = a - b$.
- 4) Powtórzyć czynności z pkt. 2) i 3) 8-10 razy.

C. Pomiar ogniskowej soczewki rozpraszającej

Wyznaczyć, metodą Bessela, ogniskową f_u układu soczewek: skupiającej - o znanej z poprzednich pomiarów ogniskowej f_1 i rozpraszającej - o nieznannej ogniskowej f_2 . Pomiary przeprowadzić identycznie jak dla soczewki skupiającej w punkcie C.

III. OPRACOWANIE WYNIKÓW POMIARÓW

A. Pomiar ogniskowej na podstawie odległości przedmiotu i obrazu od soczewki

Z każdego pojedynczego pomiaru wyznaczyć ogniskową f_i korzystając z równania soczewki a następnie obliczyć średnią arytmetyczną $\bar{f}$ i jej niepewność standardową $u(f)$ (patrz: Instrukcja ONP, wzór 17)

Dodatkowo - dla studentów fizyki, astronomii i matematyki

Uzupełnieniem i sprawdzeniem otrzymanego wyniku jest graficzny sposób wyznaczania f :

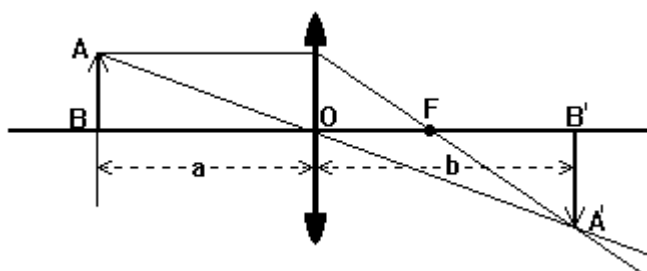
- na osi poziomej prostokątnego układu współrzędnych zaznaczyć wartości a , a na osi pionowej - wartości b ,
- połączyć liniami prostymi pary odpowiadających sobie punktów,
- odczytać odległości punktu przecięcia wszystkich prostych od obu osi i obliczyć ich średnią arytmetyczną - jej wartość wyznacza nam ogniskową soczewki f ,
- na podstawie podobieństwa odpowiednich trójkątów uzasadnić słuszność tej metody.

A1. Wyznaczenie ogniskowej z wykresu zależności między powiększeniem M i odległością obrazu od soczewki b

Wykorzystać pomiary wykonane w metodzie A.

- Powiększenie $M = \frac{y}{x}$,   gdzie: y - rozmiar obrazu
 x - rozmiar przedmiotu

- Z podobieństwa trójkątów ABO i $A'B'O$, $M = \frac{b}{a}$

- Z równania soczewki $\frac{1}{a} + \frac{1}{b} = \frac{1}{f}$; $M = \frac{b}{a} = \frac{1}{f}(b - f)$

Nanieść na wykres w układzie współrzędnych prostokątnych wartości M i b ($M = f(b)$) i dopasować do nich prostą regresji (patrz: Instrukcja ONP, rozdział 4.1.1). Współczynnik nachylenia prostej równy jest odwrotności ogniskowej soczewki. Wyznaczyć wartość ogniskowej soczewki oraz jej niepewność standardową $u(f)$ korzystając z prawa przenoszenia niepewności standardowych (patrz: Instrukcja ONP, wzór 15).

Pomiar ogniskowej soczewki skupiającej metodą Bessela

Z każdego pojedynczego pomiaru wyznaczyć ogniskową f_i korzystając z równania $f = \frac{1}{4} \left(l - \frac{d^2}{l} \right)$ a następnie obliczyć średnią arytmetyczną $\bar{f}$ i jej niepewność standardową $u(f)$ (patrz: Instrukcja ONP, wzór 17). Porównać wartości ogniskowych otrzymane metodą bezpośrednią i Bessela. Czy wartości te są sobie równe w granicach niepewności rozszerzonej (patrz: Instrukcja ONP, rozdział 6). Która z metod wydaje się dokładniejsza?

B. Pomiar ogniskowej soczewki rozpraszającej

Z każdego pojedynczego pomiaru dla układu soczewek wyznaczyć ogniskową $f_{u,i}$ korzystając z równania $f_u = \frac{1}{4} \left(l - \frac{d^2}{l} \right)$ a następnie obliczyć średnią arytmetyczną $\bar{f}_u$ i jej niepewność standardową $u(f_u)$ (patrz: Instrukcja ONP, wzór 17). Na podstawie wzoru: $f_2 = \frac{f_u \cdot f_1}{f_1 - f_u}$ wyznaczyć ogniskową soczewki rozpraszającej i jej złożoną niepewność standardową $u(f_2)$ korzystając z prawa przenoszenia niepewności (patrz: Instrukcja ONP, wzór 15)

IV. LITERATURA

T. Dryński - „Ćwiczenia laboratoryjne z fizyki”

A. Zawadzki, H. Hofmohl - „Laboratorium fizyczne”

H. Szydłowski - „Pracownia fizyczna”